

Wyrok z dnia 13 maja 2009 r.

III UK 5/09

Skarga o wznowienie postępowania może zostać oddalona zarówno wtedy, gdy nie istnieją okoliczności stanowiące podstawy wznowienia, jak i wtedy, gdy okoliczności uzasadniające podstawę (inną niż nieważność postępowania) istnieją, lecz nie mają wpływu na treść zaskarżonego rozstrzygnięcia (art. 412 § 2 k.p.c.).

Przewodniczący SSN Kazimierz Jaśkowski, Sędziowie SN: Zbigniew Hajn (sprawozdawca), Jerzy Kwaśniewski.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w dniu 13 maja 2009 r. sprawy ze skargi Józefa S. Przedsiębiorstwa Budowlano Usługowego „S.-P.” spółki jawnej w S. o wznowienie postępowania w sprawie [...] toczącej się z odwołania Józefa S. i Anny P. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych-Oddziałowi w R. o zasiłek chorobowy, macierzyński, porodowy i opiekuńczy, na skutek skargi kasacyjnej odwołującego się Józefa S. Przedsiębiorstwa Budowlano Usługowego „S.-P.” spółki jawnej w S. od wyroku Sądu Okręgowego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Przemyślu z dnia 15 października 2008 r. [...]

o d d a l i ł skargę kasacyjną.

U z a s a d n i e n i e

Decyzją z 12 maja 2006 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych-Oddział w R. odmówił Annie P. prawa do uwzględnienia premii uznaniowej w podstawie wymiaru zasiłku chorobowego za okres od 9 listopada 2001 r. do 18 grudnia 2001 r. i zasiłku macierzyńskiego za okres od 19 grudnia 2001 r. do 18 czerwca 2002 r. W związku z tym stwierdził, że pracodawca - Józef S., Przedsiębiorstwo Budowlano Usługowe „S.-P.” spółka jawna w S. bezpodstawnie wypłacił w zawyżonej wysokości i rozliczył na poczet składek na ubezpieczenie społeczne zasiłek chorobowy w kwocie 2.168,40 zł i zasiłek macierzyński w kwocie 9.790,63 zł. Organ rentowy zobowiązał płatnika skła-

dek do złożenia dokumentów rozliczeniowych korygujących, w których nie powinny być uwzględnione świadczenia wypłacone bezpodstawnie Annie P. z winy płatnika składek, a także do opłacenia powstałych zaległości z tytułu składek wraz z należnymi odsetkami za zwłokę.

Wyrokiem z 6 lipca 2006 r. Sąd Rejonowy w Przemyślu oddalił odwołanie Józefa S. PBU „S.-P.” od powyższej decyzji.

Wyrokiem z 20 października 2006 r. wydanym na skutek apelacji wnioskodawcy, Sąd Okręgowy w Przemyślu uchylił powyższy wyrok Sądu Rejonowego i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania. Po ponownym rozpoznaniu sprawy, wyrokiem z 21 lutego 2007 r. Sąd Rejonowy w Przemyślu oddalił odwołanie Józefa S. PBU „S.-P.” od decyzji ZUS z 12 maja 2006 r. Sąd Rejonowy ustalił w toku rozpoznawania sprawy, że Anna P. została zatrudniona przez odwołującego się na okres od 1 września 2001 r. do 31 sierpnia 2002 r. W pierwszym miesiącu zatrudnienia, to jest we wrześniu 2001 r. otrzymała wynagrodzenie podstawowe 760 zł oraz premię uznaniową w wysokości 2.000 zł. Od 5 października 2001 r. rozpoczęła korzystanie ze zwolnienia lekarskiego z tytułu choroby, a od 19 grudnia 2001 r. do 18 czerwca 2002 r. przebywała na urlopie macierzyńskim. Po zakończeniu urlopu macierzyńskiego od czerwca 2002 r. do 16 września 2002 r. Anna P. korzystała ze zwolnienia lekarskiego z tytułu opieki nad chorym członkiem rodziny i związku z tym pobierała z ZUS zasiłek opiekuńczy. Do podstawy wymiaru zasiłku chorobowego i macierzyńskiego pracodawca przyjął wynagrodzenie za wrzesień 2001 r.

Oddalając odwołanie pracodawcy od decyzji organu rentowego odmawiającej uwzględnienia w podstawie wymiaru zasiłku chorobowego i macierzyńskiego premii uznaniowej, Sąd Rejonowy oparł się na art. 41 ust. 1 ustawy z dnia 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa. Zgodnie z tym przepisem, przy ustalaniu podstawy wymiaru zasiłku chorobowego nie uwzględnia się składników wynagrodzenia, jeżeli postanowienia układów zbiorowych pracy lub przepisy o wynagradzaniu nie przewidują zmniejszania ich za okres pobierania zasiłków. Z poczynionych przez Sąd Rejonowy ustaleń wynikało, że obowiązujący u pracodawcy regulamin wynagradzania pozostawiał mu całkowitą swobodę w zakresie przyznania premii w okresie pobierania zasiłku chorobowego. Taka zaś sytuacja w świetle powołanego art. 41 nie pozwalała na wliczenie premii do podstawy wymiaru zasiłków chorobowych i macierzyńskich. Niezależnie od powyższego, odwołanie podlegało oddaleniu także na zasadzie art. 58 k.c. Przeprowadzo-

ne postępowanie dowodowe wykazało bowiem, że premia została przyznana Annie P. jedynie w celu uzyskania przez nią wyższych świadczeń zasiłkowych, a nie w celu faktycznej rekompensaty za świadczoną pracę. Premia ta została jej przyznana w takiej wysokości (2.000 zł) już w pierwszym miesiącu pracy, a uwzględniając stanowisko, na którym wnioskodawczyni została zatrudniona (sprzedawca), a także realia gospodarcze i realia rynku pracy w województwie podkarpackim, należało przyjąć, że nie było to rzeczywiste wynagrodzenie. Oczywiście, w prawie pracy obowiązuje zasada swobodnego kształtowania postanowień umowy, jednakże autonomia stron umowy w kształtowaniu jej postanowień podlega ochronie jedynie w ramach wartości uznawanych i realizowanych przez system prawny. Strony umowy zobowiązane są nie tylko respektować własny interes jednostkowy, lecz także powinny mieć wzgląd na interes publiczny. Artykuł 58 k.c. pozwala bowiem na uznanie postanowień umów, w tym umów o pracę, sprzecznych z ustawą, mających na celu jej obejście, albo sprzecznych z zasadami współżycia społecznego, za bezwzględnie nieważne. Fakt, że w pierwszym miesiącu zatrudnienia pracodawca przyznaje zainteresowanej tak wysoką premię, a od następnego miesiąca zaczyna ona korzystać ze zwolnień chorobowych, opiekuńczych i urlopu macierzyńskiego, nakazuje, zdaniem Sądu Rejonowego, uznać, że celem przyznania premii tej pracownicy było tylko i wyłącznie ustalenie dla niej prawa do wyższych zasiłków z ubezpieczenia społecznego. Za takim rozumowaniem przemawiał fakt, że przypadek Anny P. nie był jedynym w spółce „S.-P.”, a podobnie wysokie, a nawet znacznie wyższe nagrody, przyznawane były również innym pracownikom, ale jedynie tym, którzy następnie po przyznaniu premii przez dłuższy okres korzystali ze świadczeń z ubezpieczenia społecznego.

Wyrokiem z 15 czerwca 2007 r. Sąd Okręgowy w Przemyślu oddalił apelację Józefa S. PBU „S.-P.” od wyroku Sądu Rejonowego z 21 lutego 2007 r. Sąd Okręgowy w uzasadnieniu swojego rozstrzygnięcia w całości zaakceptował ustalenia faktyczne, jak i interpretację prawa przyjętą przez Sąd Rejonowy.

Pismem z 16 lipca 2008 r. odwołujący się złożył skargę o wznowienie postępowania zakończonych wyrokami Sądu Rejonowego w Przemyślu z 6 lipca 2006 r. i 21 lutego 2007 r. oraz wyrokiem Sądu Okręgowego w Przemyślu z 15 czerwca 2007 r., wnosząc o zmianę wyroku Sądu Okręgowego w Przemyślu z 15 czerwca 2007 r. [...], zmianę wyroku Sądu Rejonowego z 21 lutego 2007 r., a w konsekwencji o zmianę zaskarżonej decyzji z 12 maja 2006 r. przez jej uchylenie, ewentualnie o przekazanie sprawy do rozpoznania Sądowi Rejonowemu w Przemyślu oraz o zasą-

dzenie kosztów postępowania za wszystkie instancje. Jako podstawę skargi podał art. 401¹ k.p.c. w związku z art. 190 ust. 4 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, podnosząc, że 24 czerwca 2008 r. zapadł wyrok Trybunału Konstytucyjnego w sprawie SK 16/06, w którym Trybunał Konstytucyjny stwierdził, że art. 41 ust. 1 ustawy z dnia 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa, rozumiany w taki sposób, że w podstawie wymiaru zasiłku chorobowego nie uwzględnia się wypłaconych pracownikowi - w okresie przyjętym do jego ustalenia - składników wynagradzania, od których pracownik ten uiszczył składkę na ubezpieczenie chorobowe, jest niezgodny z art. 67 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Wyrok ten został ogłoszony w Dzienniku Ustaw z 7 lipca 2008 r., a więc skarga o wznowienie została złożona w ustawowym terminie. Zaskarżone skargą wyroki opierały się na treści art. 41 ust. 1 powołanej wyżej ustawy i w tej sytuacji skarga o wznowienie postępowania jest, zdaniem skarżącego, w pełni zasadna.

Wyrokiem zaskarżonym rozpoznawaną skargą kasacyjną Sąd Okręgowy w Przemyślu oddalił powyższą skargę o wznowienie postępowania. Sąd wskazał, że wniesiona przez wnioskodawcę skarga o wznowienie postępowania dotyczy postępowania zakończonego prawomocnym wyrokiem, opiera się na ustawowej podstawie wznowienia i została złożona w ustawowym trzymiesięcznym terminie. Skarga ta podlega więc merytorycznemu rozpoznaniu. Jednocześnie Sąd Okręgowy podkreślił, że zaskarżone wyroki Sądu Rejonowego w Przemyślu z 21 lutego 2007 r. i Sądu Okręgowego w Przemyślu z 15 czerwca 2007 r. opierały się na dwóch niezależnych od siebie podstawach prawnych. Pierwszą był art. 41 ust. 1 ustawy o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa. W świetle powołanego w skardze o wznowienie postępowania orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego z 24 czerwca 2008 r., ten przepis w takim rozumieniu, w jakim został zastosowany w rozpatrywanej sprawie, nie mógł być w dalszym ciągu podstawą wyroku oddalającego odwołanie od zaskarżonej decyzji ZUS z 12 maja 2006 r. Zaskarżone skargą o wznowienie postępowania orzeczenie miało jednak drugą niezależną podstawę prawną. Sądy obu instancji uznały, że odwołanie pracodawcy od zaskarżonej decyzji podlega oddaleniu zgodnie z art. 58 k.c. Sądy dokonały szczegółowych ustaleń faktycznych i dogłębnej analizy prawnej w zakresie zastosowania tego przepisu w rozpoznawanej sprawie. Dlatego należało w pełni podtrzymać i zaakceptować dotychczasowe stanowisko Sądu Rejonowego i Okręgowego, że przedmiotowe od-

wołanie podlega oddaleniu. Czynność prawną zakwestionowaną przez ZUS w zaskarżonej decyzji należy bowiem zakwalifikować jako zmierzającą tylko i wyłącznie do obejścia prawa oraz niezgodną z zasadami współżycia społecznego. Z punktu widzenia treści stosunku pracy i roszczeń z niego wynikających nie ma przeszkód, aby prywatny pracodawca (niekorzystający ze środków publicznych) przyznawał pracownikowi świadczenia w dowolnie wysokich kwotach. Dlatego też - co do zasady - złożenie oświadczenia o przyznaniu nagrody nie podlega kontroli sądu pracy (wyrok Sądu Najwyższego z 16 listopada 2004 r., I PK 37/04, OSNP 2005 nr 14, poz. 207). Jednakże wysokość wynagrodzenia za pracę wpływa na wysokość świadczeń z ubezpieczeń społecznych i w tym zakresie należy uznać obowiązywanie odmiennych zasad. Sąd Okręgowy wskazał także, że w orzecznictwie Sądu Najwyższego utrwalony jest pogląd, że ustalenie rażąco wysokiego wynagrodzenia za pracę może być w konkretnych okolicznościach uznane za nieważne, jako dokonane z naruszeniem zasad współżycia społecznego polegającym na świadomym osiągnięciu nieuzasadnionej korzyści z systemu ubezpieczeń społecznych kosztem innych uczestników tego systemu - art. 58 § 2 k.c. w związku z art. 300 k.p. Zakład Ubezpieczeń Społecznych może zakwestionować wysokość wynagrodzenia stanowiącego podstawę wymiaru składek na ubezpieczenie chorobowe (a więc także w zakresie wysokości świadczeń), jeżeli okoliczności sprawy wskazują, że zostało ono wypłacone na podstawie umowy sprzecznej z prawem, z zasadami współżycia społecznego lub zmierzającej do obejścia prawa (np. uchwała Sądu Najwyższego z 27 kwietnia 2005 r., II UZP 2/05, OSNP 2005 nr 21, poz. 338). Dlatego, mimo że odwołujący się, składając skargę o wznowienie postępowania, powołał się na prawdziwą i rzeczywistą podstawę do takiego wznowienia, skarga podlegała oddaleniu.

W skardze kasacyjnej od powyższego wyroku Sądu Okręgowego odwołujący się zarzucił naruszenie przepisów postępowania w sposób mogący mieć istotny wpływ na wynik sprawy tj.: 1) art. 412 § 1 k.p.c., przez poszerzenie granic ponownego rozpoznania sprawy poza zakreślone podstawą wznowienia przewidzianą w art. 401¹ k.p.c. w związku z art. 190 ust. 4 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej i w efekcie tego oparcie zaskarżonego wyroku na odmiennej podstawie prawnej, tj. art. 58 k.c., która mimo tych samych ustaleń faktycznych nie była stosowana w postępowaniu zakończonym prawomocnym wyrokiem Sądu Rejonowego w Przemyślu z 21 lutego 2007 r. [...] oraz wyrokiem Sądu Okręgowego w Przemyślu z 15 czerwca 2007 r. [...]; 2) art. 412 § 2 k.p.c., przez pominięcie okoliczności przemawiających za uwzględnie-

niem skargi o wznowienie postępowania, a związanych z wydaniem przez Trybunał Konstytucyjny wyroku z 24 czerwca 2008 r. (SK 16/06) i w efekcie tego zmianą stanu prawnego, w ramach którego art. 41 ust. 1 ustawy z dnia 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa nie może być rozumiany w taki sposób, że w podstawie wymiaru zasiłku chorobowego nie uwzględnia się wypłaconych pracownikowi - w okresie przyjętym do jej ustalenia - składników wynagrodzenia, od których pracownik ten uiścił składkę na ubezpieczenie chorobowe, a które nie są mu wypłacane w okresie pobierania wynagrodzenia za czas niezdolności do pracy wskutek choroby albo zasiłku chorobowego. Skarżący wniósł o uchylenie w całości zaskarżonego wyroku Sądu Okręgowego i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania przez ten Sąd oraz o zasądzenie od organu rentowego na jego rzecz kosztów postępowania według norm przepisanych.

W uzasadnieniu skargi kasacyjnej podkreślono, że Sąd Okręgowy poszerzył granice ponownego rozpoznania sprawy dokonując oceny zastosowania art. 58 k.c. Działanie takie jest sprzeczne z brzmieniem art. 412 § 1 k.p.c. i nie jest w żadnym wypadku dopuszczalne. Sąd nie miał podstaw do oddalenia skargi w oparciu o art. 58 k.c. W świetle art. 412 § 2 k.p.c., Sąd powinien ograniczyć swe ustalenia do wpływu jaki miało orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego na wynik prawomocnie zakończonej sprawy. Konsekwencją ustalenia, że podstawą zapadłego wyroku był przepis uznany za niezgodny z Konstytucją powinno być orzeczenie uchylające lub zmieniające prawomocny wyrok. W związku z tym Sąd nie powinien w ramach postępowania o wznowienie postępowania uzasadniać stosowania innej, niejako zamiennej podstawy prawnej i z niej wywodzić zasadności poprzedniego rozstrzygnięcia.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W razie uznania dopuszczalności wznowienia postępowania sąd rozpoznaje sprawę na nowo w granicach, jakie określa podstawa wznowienia (art. 412 § 1 k.p.c.). Wynika stąd, że sąd nie może brać pod uwagę z urzędu innych podstaw wznowienia niż przytoczone przez stronę oraz powinien, jak trafnie wskazano w skardze kasacyjnej, ograniczyć rozpoznanie sprawy do rozstrzygnięcia o wpływie zaistnienia podstawy wznowienia (w rozpoznawanej sprawie - orzeczenia Trybunału

Konstytucyjnego) na wynik prawomocnie zakończonej sprawy. Rozpoznanie sprawy w granicach określonych przez podstawę wznowienia oznacza więc, że sąd może oceniać, czy wskazana w skardze podstawa wznowienia jest uzasadniona i jaki wpływ na treść zaskarżonego wyroku ma jej ewentualna zasadność. W tak określonym zakresie rozpoznania mieści się również możliwość uznania, że pomimo zasadności podstawy wznowienia, orzeczenie odpowiada prawu. Przyjęcie odmiennego założenia oznaczałoby, że rozpoznawanie sprawy na nowo, już po rozstrzygnięciu o dopuszczalności wznowienia, nie mogłoby uwzględniać całokształtu okoliczności sprawy, a wyrok wydany w postępowaniu inicjowanym skargą o wznowienie nie uwzględniałby w pełni stanu rzeczy istniejącego w chwili zamknięcia rozprawy (art. 316 § 1 k.p.c.). Założenie takie byłoby też sprzeczne z istotą wznowienia. Jak wskazał Sąd Najwyższy skarga o wznowienie postępowania nie nosi wyłącznie cechy charakterystycznej dla środków zaskarżenia, jaką jest uchylenie albo zmiana orzeczenia sądowego, ani nie jest nadzwyczajnym środkiem zaskarżenia, takim jak skarga kasacyjna, której celem jest wyłącznie uchylenie lub wyjątkowo zmiana prawomocnego orzeczenia, lecz należy ją kwalifikować jako szczególny środek prawny, w którym tkwią zarówno elementy środka zaskarżenia, jak i powództwa. Skarga o wznowienie postępowania, jak każdy środek zaskarżenia, skierowana jest przeciwko orzeczeniu, zmierza jednak - podobnie jak powództwo - do ponownego rozpoznania sprawy według zasad obowiązujących w postępowaniu przed sądem pierwszej instancji, także wtedy, gdy zaskarżone zostało orzeczenie sądów różnych instancji (art. 405-406 k.p.c.). Skarga o wznowienie postępowania jest więc środkiem prawnym o charakterze opozycyjnym i reparacyjnym, wnoszonym w celu reasumpcji wadliwego procesu i zastąpienia zapadłego orzeczenia orzeczeniem nowym (uzasadnienie uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 5 czerwca 2008 r., III CZP 142/07, OSNC 2008 nr 11, poz. 122).

Powyższa ocena charakteru wznowienia postępowania znajduje potwierdzenie, między innymi, w powołanej wyżej treści art. 412 § 1 k.p.c. oraz w treści § 2 tego artykułu, według którego, po ponownym rozpoznaniu sprawy sąd stosownie do okoliczności bądź oddala skargę o wznowienie, bądź uwzględniając ją zmienia zaskarżone orzeczenie albo je uchyla i w razie potrzeby pozew odrzuca lub postępowanie umarza. W szczególności z art. 412 § 2 k.p.c. wynika, że sąd oddala skargę o wznowienie postępowania w razie bezzasadności podstaw wznowienia. Oznacza to, zważywszy na przedstawiony wyżej charakter wznowienia postępowania, że ma to miej-

sce zarówno wtedy, gdy nie istnieją okoliczności stanowiące podstawy wznowienia, jak i wtedy, gdy okoliczności uzasadniające podstawę (inną niż nieważność postępowania) istnieją, ale nie mają wpływu na treść zaskarżonego rozstrzygnięcia. W rezultacie, jak trafnie wskazano w doktrynie, oddalenie skargi o wznowienie postępowania jest wyrazem negatywnej oceny zasadności zgłoszonej podstawy wznowienia postępowania lub braku jej wpływu na treść wydanego uprzednio wyroku (M. Jędrzejewska [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz pod red. T. Erecińskiego, Warszawa 2006, s. 296). Odniesienie powyższych rozważań do rozpoznawanej sprawy daje podstawę do stwierdzenia, że - jak słusznie uznał Sąd Okręgowy - okoliczności uzasadniające podstawę przedmiotowego wznowienia postępowania istniały, ale orzeczenie zaskarżone skargą o wznowienie zostało oparte w równie istotnym (wystarczającym do wydania orzeczenia o takiej treści) stopniu na przesłance nieważności postanowienia umowy o pracę ustalającego rażąco wysokie wynagrodzenie za pracę. Wobec tego, w rozważanej sprawie istnienie okoliczności uzasadniających podstawę wznowienia nie miało wpływu na treść wyroku zaskarżonego skargą o wznowienie. Dlatego Sąd Okręgowy trafnie na podstawie art. 412 § 2 k.p.c. oddalił zaskarżonym wyrokiem skargę o wznowienie.

Wobec powyższego Sąd Najwyższy, na podstawie 398¹⁴ k.p.c. orzekł jak w sentencji.

=====